

*Anna Jędrusek-Golińska, Krystyna Szymandera-Buszka, Ewa Jędrzejowska,
Katarzyna Waszkowiak, Dominik Kmiecik, Joanna Kobus-Cisowska*

SUBSTANCJE BIOAKTYWNE – SZANSA CZY ZAGROŻENIE? OPINIE RODZICÓW DZIECI Z ALERGIĄ POKARMOWĄ (BADANIA WSTĘPNE)

Katedra Technologii Żywności Człowieka Wydziału Nauk o Żywności i Żywieniu,
Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
Kierownik: prof. dr hab. J. Korczak

Jedną z podstawowych metod leczenia alergii pokarmowej jest dieta eliminacyjna. Niesie ona ze sobą ryzyko niezbilansowania, co jest niebezpieczne zwłaszcza dla dzieci. Rozwiązaniem może być włączenie do diety żywności z dodatkiem wybranych substancji bioaktywnych, o ile uda się przekonać do niej tę grupę konsumentów. Wykazano pozytywne nastawienie rodziców dzieci chorujących na alergię pokarmową do substancji bioaktywnych, ale też oczekiwanie rzetelnego badania i znakowania tych produktów.

Słowa kluczowe: alergja pokarmowa, składniki bioaktywne, nastawienie konsumentów.

Key words: food allergy, bioactive compounds, consumers' attitude.

Alergia pokarmowa dotyczy ok. 4–6% dzieci na świecie. Ze względu na nie w pełni dojrzałe systemy trawienny i odpornościowy, występuje częściej wśród dzieci niż dorosłych. Podstawą leczenia tego schorzenia jest, obok farmako- i immunoterapii, stosowanie diety eliminacyjnej (1). Wykluczenie niektórych produktów z jadłospisu (np. mleka, jaj) może powodować kłopoty z właściwym zbilansowaniem diety i zapewnieniem rozwijającemu się organizmowi wystarczającej podaży wszystkich składników (2, 3). Pewną pomocą dla osób cierpiących na alergię pokarmową, mogłaby być żywność z dodatkiem substancji bioaktywnych, która mogłaby z jednej strony zapobiegać ewentualnym niedoborom składników odżywczych, a z drugiej – poszerzyć asortyment produktów oferowanych osobom uczulonym (4, 5). Wydaje się jednak, że kluczowe znaczenie w przypadkach tych odbiorców, miałoby jednak ich nastawienie do dodawania substancji bioaktywnych do żywności i spożywania tzw. żywności prozdrowotnej.

Celem badań była ocena nastawienia rodziców dzieci chorujących na alergię pokarmową do żywności zawierającej składniki bioaktywne.

MATERIAŁ I METODY

W pracy posłużono się autorskim kwestionariuszem ankiety, który składał się głównie z pytań zamkniętych. Ich zrozumienie i poprawne sformułowanie zve-

ryfikowano na 15-osobowej grupie w badaniu pilotażowym. Sondaż bezpośredni przeprowadzono w lutym i marcu 2014 r. na terenie Wielkopolski. Wzięło w nim udział 75 respondentów. Byli to rodzice dzieci, u których zdiagnozowano alergię pokarmową (tab. I). Analizę statystyczną wyników przeprowadzono przy pomocy testu chi-kwadrat (χ^2). Hipoteza H0 wskazywała na brak wpływu statusu ekonomicznego na rodzaj udzielanych odpowiedzi ($\alpha=0,05$). W celu oceny wiedzy o składnikach bioaktywnych obliczono częstość prawidłowych odpowiedzi jako iloraz sumy prawidłowych odpowiedzi respondentów na pytania wymienione w ankiecie i maksymalnej sumy prawidłowych odpowiedzi. Przyjęto następujące poziomy wiedzy żywieniowej: niski (0,00–0,40), średni (0,41–0,7) oraz wysoki (0,71–1,00). Odpowiedzi „nie wiem” zaliczono do nieprawidłowych.

T a b e l a I. Charakterystyka respondentów

T a b l e I. Characteristic of respondents

Wiek dzieci	4–7 lat	41%
	8–12 lat	59%
Płeć dzieci	Chłopcy	43%
	Dziewczynki	57%
Miejsce zamieszkania	Miejscowość < 1 tys. mieszkańców	1%
	Miejscowość 1–5 tys. mieszkańców	9%
	Miejscowość 5–20 tys. mieszkańców	60%
	Miejscowość > 20 tys. mieszkańców	30%
Sytuacja ekonomiczna gospodarstwa domowego	Pieniądzy wystarczy nam na wszystko	45%
	Żyjemy oszczędnie i pieniędzy wystarczy nam na wszystko	40%
	Pieniądzy wystarczy nam na najtańsze jedzenie i ubrania	12%
	Pieniądzy brakuje	3%

WYNIKI I ICH OMÓWIENIE

Większość dzieci respondentów (71%) chorowała na alergię pokarmową dłużej niż rok, w tym 27% powyżej 5 lat. Można się więc było spodziewać zaakceptowania sytuacji choroby i wdrożenia pewnych zmian w jadłospisie. Najczęstszymi symptomami alergii były objawy ze strony przewodu pokarmowego (68% wskazań), ze strony układu oddechowego (35%) oraz skórne (60%). Mimo iż wszystkie dzieci miały zdiagnozowaną alergię pokarmową, tylko 91% z nich było objęte stałą opieką lekarską. Wszyscy rodzice zadeklarowali, że znają substancje uczulające ich dzieci. Najczęściej były to mleko (32%), orzechy (31%), czekolada (29%) i owoce cytrusowe (28%). Jednak zaledwie 60% rodziców zadeklarowało, że zawsze (29%) lub prawie zawsze (31%) eliminuje uczulające produkty z diety dziecka. Był to wynik i tak wyższy niż uzyskany w badaniach *Walczak* i współprac. (6). Podobnie przedstawiał się stosunek respondentów do czytania etykiet produktów spożywczych – 19% ankietowanych czytało je zawsze, a 37% – często. Dane literaturowe wskazują, że słownictwo sto-

sowane na etykietach jest zróżnicowane i przez to nie dla wszystkich jednoznaczne (1) oraz że rodzice często mają problem z prawidłową interpretacją zawartych tam informacji (7).

Druga część kwestionariusza dotyczyła wiedzy i nastawienia respondentów do substancji bioaktywnych. Odpowiedzi ankietowanych poddano analizie testem chi-kwadrat, która na poziomie istotności $\alpha=0,05$ nie wykazała wpływu sytuacji ekonomicznej dziecka na rodzaj udzielanych odpowiedzi.

Ponad połowa (64%) respondentów słyszała o składnikach bioaktywnych. Wiadomości na ten temat czerpali głównie z internetu (27%), od lekarzy i dietetyków (25%) oraz od rodziny i znajomych (24%). Prasę i telewizję wskazało odpowiednio 17 i 7% ankietowanych. Również większa część badanych rodziców (64%) prawidłowo zaznaczyła definicję składników bioaktywnych; 25% respondentów przyznało jednak, że nie wie, co to są za substancje. Wybranie spośród wielu wymienionych związków składników uznawanych za bioaktywne nie było problemem dla większości ankietowanych: kwasy omega-3 i -6, probiotyki, prebiotyki, błonnik i fitosterole zaznaczyło odpowiednio 73%, 59%, 56%, 49% i 48% respondentów. Badanym przedstawiono także twierdzenia dotyczące substancji bioaktywnych i ich wpływu na organizm z prośbą o ocenę ich prawdziwości (tab. II).

Tabela II. Charakterystyka poziomu wiedzy respondentów na temat składników bioaktywnych w zależności od czasu trwania choroby dziecka

Table II. Characteristic of the respondents' knowledge level about bioactive components depending on duration of child illness

		Poziom wiedzy [100%]		
		wysoki	zadowalający	niski
Czas trwania choroby dziecka	<1 roku	–	81,9 ^{b*}	18,1 ^a
	1–5 lat	18,2 ^a	57,6 ^b	24,2 ^a
	>5 lat	5 ^a	75 ^c	20 ^b

* różne oznaczenia literowe oznaczają istotne różnice między wierszami przy $\alpha=0,05$

W większości, niezależnie od czasu trwania choroby dziecka, ankietowani wykazali zadowalający poziom wiedzy na temat składników bioaktywnych.

Respondenci wyrażali także swoją opinię na temat żywności zawierającej składniki bioaktywne (tab. III). 79% z nich było zdania, że żywność zawierająca składniki bioaktywne jest lepsza dla zdrowia niż produkty tradycyjne, 68% – że pozytywnie wpływa na stan zdrowia, a 60% – że może obniżyć ryzyko wystąpienia niektórych chorób cywilizacyjnych. Jednocześnie 78% ankietowanych chciało, by żywność tego typu była odpowiednio znakowana oraz poddana wiarygodnym badaniom przed wprowadzeniem na rynek (68%). Podobne rezultaty w swoich badaniach dotyczących postrzegania żywności o charakterze prozdrowotnym uzyskali *Sojkin* i współpr. (8) oraz *Jędrusek-Golińska* i współpr. (9). Część rodziców dzieci z alergią pokarmową żyje w stresie związanym z obawą przed popełnieniem błędu żywieniowego. Rzetelna informacja żywieniowa ma być dla nich pewnym zabezpieczeniem, ale także szansą dla ich dzieci na zdobycie własnego doświadczenia w tym zakresie (10).

T a b e l a III. Opinia respondentów na temat żywności zawierającej składniki bioaktywne

T a b l e III. The respondents' opinions on food containing bioactive components

Żywność zawierająca składniki bioaktywne...	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Hipoteza
pozytywnie wpływa na stan zdrowia	36	32	32	0	0	H1
może być spożywana przez wszystkich niezależnie od wieku	3	47	48	1	1	H1
jest lepsza dla zdrowia niż tradycyjne produkty	16	63	20	1	0	H0
niekorzystnie wpływa na organizm człowieka	0	1	44	39	16	H1
musi być przepisana przez lekarza	0	1	45	37	17	H0
powinna być poddana wiarygodnym badaniom przed wprowadzeniem na rynek	32	36	31	1	0	H0
powinna być odpowiednio znakowana.	39	40	21	0	0	H0
to żywność, której spożywania obawiam się, ponieważ zbyt mało o niej wiem	1	35	33	28	3	H0
to żywność obojętna dla organizmu, wykorzystywana do celów marketingowych	0	3	47	47	3	H0
to żywność, która ma wyższą cenę	1	34	33	20	12	H0
może obniżyć ryzyko wystąpienia niektórych chorób cywilizacyjnych	20	40	36	4	0	H0
to żywność, która charakteryzuje się zmienionym smakiem i zapachem, wynikającym z obecności tych składników	0	32	37	31	0	H1

Badanych rodziców zapytano także, od czego uzależniliby zakup żywności zawierającej składniki bioaktywne. 87% ankietowanych odpowiedziało, że od przekonania, że może być ona spożywana przez osoby uczulone, dla 73% kluczowe byłoby polecenie jej przez lekarza lub dietetyka, dla 68% – udowodniony badaniami pozytywny wpływ na zdrowie, a dla 50% – większa popularność takich produktów i ich korzystne walory smakowo-zapachowe. Kluczem do radzenia sobie z alergią pokarmową jest więc edukacja rodziny i środowiska (11).

WNIOSKI

1. Respondenci wykazali się dość zadowalającą wiedzą o składnikach bioaktywnych.

2. Ich nastawienie do żywności zawierającej substancje bioaktywne było pozytywne. Towarzyszyły mu jednak pewne obawy dotyczące bezpieczeństwa spożycia produktów tego typu przez osoby uczulone. Ankietowani podkreślali konieczność szerokiej i wiarygodnej informacji na temat produktów zawierających składniki bioaktywne.

3. Aby żywność zawierająca składniki bioaktywne mogła być zaakceptowana i włączona do jadłospisu przez konsumentów z alergią pokarmową, konieczne jest jednoznaczne informowanie o stosowaniu alergennych składników (od grudnia 2016 r. również na żywności nieopakowanej), ale także szersza promocja żywności prozdrowotnej.

A. Jędrusek-Golińska, K. Szymandera-Buszka, E. Jędrzejowska,
K. Waszkowiak

BIOACTIVE SUBSTANCES – OPPORTUNITY OR THREAT ? OPINIONS PARENTS OF CHILDREN WITH FOOD ALLERGY (PRELIMINARY TESTS)

Summary

The aim of the study was to estimate attitudes to bioactive substances among parents of children with food allergy. The questionnaire study was performed in 2014 among 75 allergic children` parents living in Wielkopolska. Most of participants showed quite good, though a superficial knowledge of bioactive components. Their attitude to food containing bioactive substances was positive. It was accompanied, however, with some concerns about the safety of the consumption of such products by allergic persons. Respondents stressed the need for extensive and reliable information on products containing bioactive components.

PIŚMIENNICTWO

1. *Sicherer S.H., Sampson H.*: Food allergy. *J. Allergy Clin. Immunol.*, 2010; 125 (2): 116-125. – 2. *Walczak M., Grzelak T., Kramkowska M., Czyżewska K.*: Food allergies in children – aspects of epidemiology and diet management. *J. Med. Sci.*, 2014; 3 (83): 255-259. – 3. *Adamska I., Świątek K., Czerwionka-Szaflarska M.*: Spożycie wapnia u dzieci z nadwrażliwością na białka mleka krowiego leczonych dietą eliminacyjną. *Pediatr. Współcz.*, 2006; 8: 89-93. – 4. *Szałek E., Kaczmarek Z., Grześkowiak E.*: Wykorzystanie probiotyków we współczesnej farmakoterapii pediatrycznej. *Farm. Pol.*, 2010; 66(3): 168-172. – 5. *Piskula M. K., Strączkowski M., Żmudzki J., Osek J., Niemczuk K., Horbańczuk J.O., Skomial J.*: Charakterystyka czynników decydujących o bezpieczeństwie konsumentów i jakości prozdrowotnej żywności. *Pol. J. Agron.*, 2011; 7: 82-91. – 6. *Walczak M., Grzelak T., Kramkowska M., Czyżewska K.*: Ocena sposobu żywienia i stanu odżywienia dzieci z alergią na białka mleka krowiego – badania pilotażowe. *Now. Lek.*, 2013; 82 (2): 124-129. – 7. *Jakubik N., Topczewska-Cabanek A., Banaszkievicz A., Szajewska H.*: Interpretacja etykietek na produktach spożywczych przez rodziców dzieci na diecie bezglutenowej lub z alergią na białka mleka krowiego. *Pediatr. Współcz., Gastroenterol., Hepatol. Żyw. Dziecka*, 2004; 6, 173-177. – 8. *Sojkin B., Malecka M., Olejniczak T., Bakalarska M.*: Konsument wobec innowacji produktowych na rynku żywności. *Wyd. Uniw. Ekonom., Poznań* 2009; 27-50. 9. *Jędrusek-Golińska A., Szymandera-Buszka K., Waszkowiak K., Jędrzejowska E., Goliński M.*: Postawy osób starszych z terenu Wielkopolski wobec żywności funkcjonalnej w zależności od ich aktywności życiowej – badania pilotażowe. *JARD*, 2015; 4 (38): 685-694. – 10. *Gowland M.H.* Food allergen avoidance: risk assessment for life. *Nutr. Soc.* 2002; 61, 39-43.
11. *Kaczmarski M., Korotkiewicz-Kaczmarska E., Chrzanowska U.*: Znaczenie edukacji w procesie leczenia choroby przewlekłej ze szczególnym uwzględnieniem leczenia dietetycznego alergii pokarmowej u dzieci i młodzieży. *Przegl. Pediatr.* 2010; 40 (1), 9-15.